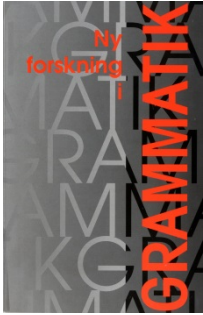

Ny Forskning i Grammatik

Titel:	Variation: Funktion eller forvirring? Et præpositionelt paradigmes udvikling på portugisisk og andre romanske sprog	
Forfatter:	Annelise Siversen	
Kilde:	Ny Forskning i Grammatik 19, 2012, s. 215-232	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive	

© Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2012

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Variation: Funktion eller forvirring?

Et præpositionelt paradigmes udvikling på portugisisk og andre romanske sprog

Annelise Siversen

1. Indledning

Man kan inden for sprogvidenskaben karakterisere 'variation' som en forskellighed mellem ord der har semantisk ækvivalens.¹ Dvs. ordene skulle have samme leksikalske indhold men evt. forskellige 'kontekstuelle' associationer. Inden for sociolingvistiske studier associeres der eksempelvis sædvanligvis til sprogbrugernes aldersklasse, køn eller geografiske tilhørsforhold som 'forklaringen'² på variationens eksistens. I denne artikel vil jeg diskutere og analysere en form for 'variation' der adskiller sig fra denne type, nemlig en variation hvis 'forklaring' ligger tættere på den konkrete sproglige funktionalitet end på eventuelle sociolingvistiske funktioner.

2. Den præpositionelle variation

Den variation, som vi skal koncentrere os om i denne artikel, er den præpositionelle variation mellem *a/de* og \emptyset , som man fra et diakront synspunkt finder i den inkoative konstruktion, der svarer til den spanske *comenzar* + præposition + infinitiv. I et formaliseret diagram ville konstruktionen således se sådan ud:

Vb+a/de/∅+infinitiv

Dvs. konstruktionen består af et infinit hjælpeverbum, en præposition eller såkaldt introducerende element³ som er enten *a* eller *de* eller fraværet af dette

-
1. Eller fonemer o.a. der bruges som ækvivalente i en eller anden form.
 2. 'Forklaring' er her brugt som betegnelse på variationens egentlige eksistensgrundlag, fx er en udta-levariations eksistensgrundlag måske identitetsrelaterede regionale eller klassemæssige forskelle og 'forklaringen' på variationen er altså regional eller klassemæssig.
 3. Denne term er brugt af Russi & Léger (under udg.a).

element (vist med Ø), og et hovedverbum som står i infinitiv. Såvel konstruktionen som variationen mellem de to introducerende elementer/præpositioner og fraværet af et element/en præposition findes på flere romanske sprog. Her er fire eksempler på konstruktionen fra moderne avisartikler på spansk, fransk, italiensk og portugisisk:

- (1) Las pausas fueron más evidentes cuando **comenzó a leer** en otros idiomas. (El Universal (Venezuela), 9. Okt. 2003.)
Pauserne faldt mest i øjnene når han begyndte at læse på andre sprog.
- (2) Le risque italien **commence à faire** trembler l'Europe (La Tribune, 29. Dec. 2011.)
Den italienske risiko begynder at få Europa til at ryste.
- (3) Capire la mente umana: si **comincia a leggere** nel pensiero (Corriere della Sera, 8. Sept. 2010, Simona Marchetti).
At forstå den menneskelige hjerne: Man begynder at kunne læse tanker
- (4) Carlos Sampaio **começa a ler** relatório do processo contra Jaqueline Roriz (Correio Braziliense, 8/6 2011.)
Carlos Sampaio begynder at aflægge beretning om processen mod Jaqueline Roriz

Som vi ser i eksemplerne bruges der på de moderne romanske sprog næsten udelukkende præpositionen *a* i denne konstruktion.⁴ Derfor ville det være svært at tale om variation i dette tilfælde.

Ser man imidlertid nærmere på denne konstruktion fra et diakront perspektiv, springer to ting dog hurtigt i øjnene: Konstruktionen findes ikke bare på de fleste romanske sprog, der forekommer også en historisk variation af den-præposition, der bruges til at forbinde de to verber med hinanden på alle de nævnte sprog, og den forekommer ikke bare historisk, men også synkront set.

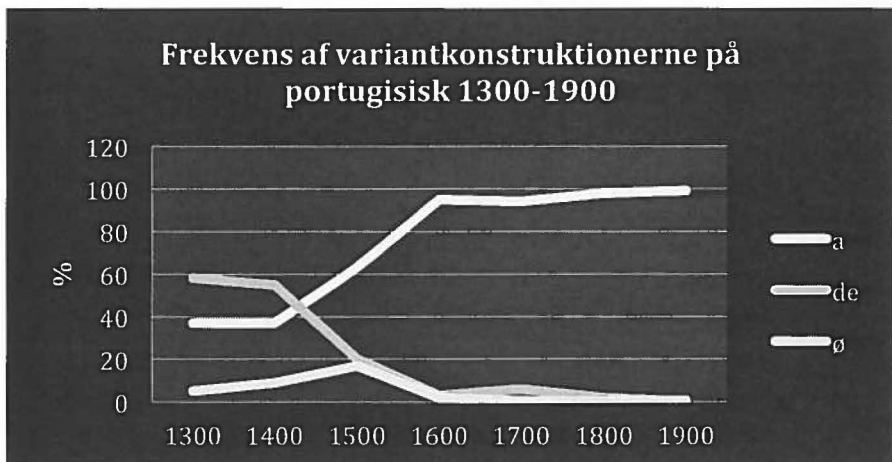
4. Hvad angår moderne fransk forekommer der dog en meget diskuteret variation, her mellem *de* og *a* i konstruktionen med *commençer* som hjælpeverbum. Denne variation er blevet tillagt en del egen-skaber lige fra forskelle mht. stilistik til forskelle mht. aspekt. Nogle af disse er oplistet i Le Trésor de la Langue Française under *commençer* (/ /atilf.atilf.fr/) Nyere korpusstudier (fx Verroens 2004:2) viser dog i en meget ulige distribution mellem de to præpositioner hvor *a*-konstruktionen ses som den mest almindeligt brugte.

Her angiver jeg et par eksempler på oldportugisisk hvor variationen mellem præpositionerne *a* og *de* og slet intet 'element' forekommer i samme tekst fra 1344:

- (5) ...e o homem **começou a nadar** a grande pressa contra os mouros... (CGE)
...og manden begyndte at svømme hurtigt hen imod maurerne
- (6) ...e o conde (...) **começou de chorar** e disse (CGE)
...og hertugen begyndte at græde og sagde
- (7) ...e o arcebispo (...) **começou fallar** ..(CGE)
...og ærkebiskoppen begyndte at tale

Variationen er i dette tilfælde synkron, idet disse eksempler alle er fra den samme tekst og dermed samme historiske periode. De sameksisterer med andre ord.

Kigger vi på en simpel optælling af de forskellige varianter på portugisisk fra et diakront perspektiv ses, at der er en længere periode fra omkring 1300-1700, hvori varianterne sameksisterer:

Som årsag til denne sameksistens angives oftest, at der er tale om en 'forvirringsfase', hvori man ikke ved hvilken præposition, der er den rigtige at

bruge (sml. Delicado-Cantero 2012/2013). 'Forklaringen' på variationen er altså set fra et bagklogt, nutidigt synspunkt, hvor denne variation selvfølgelig fremstår som 'forvirrende', eftersom vi i moderne portugisisk kun bruger én bestemt præposition i forbindelse med denne konstruktion. Spørgsmålet er imidlertid, om der faktisk er tale om en hovedløs forvirring, der varer i 4-5 århundreder. Ud fra teorien om, at sprogets kommunikative funktion er dets primære forklaringsprincip (Harder 2005) og at denne således berettiger et partikulært sprogligt elements eksistens, må vi gå ud fra, at noget andet end forvirring har berettiget denne variations eksistens.

Forklaringen på variationens oprindelige opståen i sproget kan være mangesidig. Det er imidlertid ikke særligt sandsynligt, at vi vil kunne se noget om selve variationens egentlige oprindelse i det datamateriale, der er til rådighed, fordi det tidsmæssigt ikke går langt nok tilbage (kun til ca. 1300-tallet i dette tilfælde). Hvad vi imidlertid **kan** undersøge ud fra data, er, hvilken funktion/brug varianterne har i det tidsrum, frekvensoptællingen spænder over, og det er det, jeg i herværende artikel vil referere til som 'forklaring'.

Variationen kunne hænge sammen med enten regionale eller stilistiske forhold,⁵ men den kunne også have en mere konkret kommunikativ egenskab. At der er sameksistens i én og samme tekst, taler for, at der snarere er tale om en systematisk brugt variation knyttet til internt lingvistiske karakteristika snarere end ekstratekstlige eller registerorienterede karakteristika.

Kunne det tænkes, at variationen faktisk har en **intern lingvistisk funktionel** forklaring, som fx at variationerne havde forskellige grammatiske funktioner eller andre tekstlige betydninger? Det er spørgsmål, jeg vil prøve at besvare i denne artikel.⁶

At variationen forsvinder omkring 1600tallet for portugisisks vedkommende, er imidlertid et faktum, der taler imod denne fortolkning af varianterne som internt lingvistisk funktionelle. Hvis variationen var så betydningsfuld og systematiseret, at de forskellige varianter udfyldte forskellige 'sproglige'

5. Jeg anser ikke aldersrelaterede og konsrelaterede forklaringer for irrelevante, men de er svære at undersøge i et diakront studium, hvor vi kun har tekstmaterialet til rådighed.

6. Hvis hypotesen er, at de forskellige varianter faktisk er udtryk for noget forskelligt, drejer det sig altså ikke længere om semantisk ækvivalente størrelser, dvs. egentlig ikke om det, man traditionelt refererer til som variation, men for nemheds skyld vil jeg fortsat referere til det sproglige fænomen, jeg her undersøger, som 'variationen'.

funktioner, er det påfaldende, at disse funktioner lige pludselig holder op med at eksistere. Hvorfor forsvinder variationen så?

Min hypotese, der således også gør det ud for en slags svar på dette sidstnævnte spørgsmål, er, at variationens interne 'funktioner', alt imens variationen forsvinder eller svinder ind, bytter plads. Dvs. systemet ændres sådan, at én af varianterne, den tilbageblivende præposition *a*, sent i perioden får alle de funktioner, som tidligere var varetaget af de øvrige varianter. Der skulle altså foregå en bestemt type sprogforandring, hvis varianterne på et tidspunkt – synkront set – har haft forskellige kommunikative funktioner, men hvilken sprogforandring er det og hvad ved vi egentlig om forskellen på de tre varianter i sameksistens-perioden? Det vil jeg komme ind på i det efterfølgende afsnit.

3. Hvad ved man fra andre studier?

Flere forskere har beskæftiget sig med præpositionernes diakrone forandringer fra mere eller mindre brede perspektiver. Der er udført adskillige studier af, hvordan præpositioner op gennem tiden har ændret betydning (fx Kilroe 1994, Haspelmath 1989), og af hvordan de er gået fra at have en ganske konkret allativ betydning til at få en mere abstrakt betydning. Brugen foran infinitiven tolkes normalt som den mere abstrakte betydning, eftersom infinitiven pr. definition er abstrakt.

Kim Schulte (2007), der specifikt undersøger de præpositionelle infinitiver på de romanske sprog og hvis hovedformål har at gøre med infinitivobjektet, mener, at præpositioner som *a* og *de* har gennemgået en såkaldt grammatikaliseringsproces, og fra at have været præpositioner nu er blevet det han benævner som *complementizers*. De skulle her være blevet 'bleget' (*bleached*) og altså have mistet noget af sin betydning, noget han slutter ud af, at han kan finde *de* i flere og flere forskellige slags syntaktiske kontekster.

Ud fra disse undersøgelser kan vi imidlertid ikke sige ret meget om, hvad der egentlig er sket med variationen i den konstruktion, jeg undersøger her. Vi ved, at præpositionerne fra et overordnet synspunkt bliver mere abstrakte i deres brug og betydning, og vi ved, at de sandsynligvis udsættes for en grammatikaliseringsproces fra et overordnet synspunkt, hvori *a* bliver den hyppigste præposition i infinitivkomplementer, men vi ved ikke, hvad der er foregået af processer inden for det tidsrum, hvor vi har den samme konstruktion med

forskellige præpositioner. Det er et af de spørgsmål, jeg vil forsøge at besvare i herværende artikel.

Spørgsmålet, om der er forskel på brugen af de forskellige varianter i sam-eksistensperioden, er forsøgt undersøgt gentagne gange på fransk (Reenen & Schøsler 1993, Russi & Léger under udg.a) og på italiensk (Russi & Léger under udg.b, Siversen 2006, 2009, 2010). I Reenen & Schøslers undersøgelse fandtes intet betydningsfuldt resultat på oldfransk, i Russi & Légers undersøgelse fandt man nogle vage tendenser hos visse forfattere imod en systematisk fordeling af de to varianter i 1600-tals fransk. De italienske undersøgelser (Siversen 2006, 2010, Russi & Léger under udg.b) viste i begge tilfælde en tendens hen imod geografiske eller teksttypologiske 'forklaringer', hvor *di* kun forekom i visse norditalienske dialekter. I Russi & Légers undersøgelse (under udg.b) hævdes det dog, at en 'diskutabel' semantisk kontrast kan ses sporadisk i meget få forekomster. Hvad angår spansk, har jeg selv undersøgt den spanske variation (tillige med den italienske, Siversen 2006, 2009, 2010). Dette studiums resultat taler for en tidlig og mere generelt udbredt systematik eller semantisk orienteret kontrast i brugen af de forskellige varianter i den spanske konstruktion og altså umiddelbart en noget tydeligere semantisk kontrast end den, der blev fundet i studierne af italiensk. Jeg fandt i denne forbindelse også beviser for en grammatikalisering af præpositionen *de* inden dens forsvinden.

Vi ved altså, at resultaterne med hensyn til spørgsmålet om en betydningsfuld kontrast mellem de enkelte varianter tilsyneladende er meget forskellige, alt efter om vi taler om fransk, italiensk eller spansk, til trods for at det er de samme udtryk, vi taler om, men vi ved ikke, hvordan den portugisiske variation forholder sig til disse differentierede 'forklaringer'. Det er et andet spørgsmål, jeg vil forsøge at besvare i denne artikel.

4. Hypoteser

De spørgsmål, jeg således vil koncentrere mig om, er som følger:

- 1) Er der synkrone (funktionelle) forskelle i brugen af de forskellige varianter på portugisisk?
- 2) Er der en synkron systematik i brugen af de forskellige varianter? Jeg er specielt interesseret i, om de danner et paradigme (uddybes nedenfor).

- 3) Er der diakrone forskelle eller forandringer, hvilken diakron udviklingsproces er der tale om?
- 4) Kan udviklingen på portugisisk relateres til udviklingen på spansk eller på italiensk, hvor der er lignende variationer med lignende frekvensfordelinger? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvad angår svarene på disse spørgsmål, har jeg følgende hypoteser:

- a) Ja, der er forskelle og systematik, og de nævnte variantkonstruktioner konstituerer synkront set et 'sub-paradigme' til paradigmet af inkoative konstruktioner.
- b) Konstruktionerne gennemgår en historisk forandring som reorganiserer brugen af præpositioner (i nye paradigmer).
- c) Konstruktionerne gennemgår en grammatikaliseringsproces.
- d) (men) ikke alle de pågældende sprog (portugisisk, spansk, italiensk) gennemgår de samme slags ændringer.⁷

Hypotese (a) er inspireret af Heltoft, Nørgård-Sørensen og Schøslers teori om grammatikalisering (2012). En grammatikaliseringsproces er groft set, når et tegn mister semantisk indhold og ændrer grammatisk status. Denne proces kan, afhængigt af hvilken definition man holder sig til, indeholde flere forskellige partikulære processer, der angår såvel indhold som udtryk. Mine hypoteser baserer sig på en udgave af teorien, hvori begrebet **reanalyse** er centralt. En reanalyse er en strukturel indholdsændring. For at en grammatikalisering skal kunne være en grammatikalisering i min optik, kræves en reanalyse: Et udtryk kan altså godt fortsætte uændret men med forandring i status, der kun angår indhold. I Heltoft, Nørgård-Sørensen og Schøslers teori (2012) ses grammatikaliseringsprocessen desuden som en egentlig paradigmeændring. I teorien fortolkes de grammatiske paradigmer bredt, sådan at også ordstilling og konstruktioner kan udgøre domæner for de enkelte paradigmer. Det er en bred definition af paradigmet som et system af oppositioner, der tilhører samme domæne og ramme (ordstillingsparadigmer, konstruktionsparadigmer). Grammatikaliseringsprocessen er med andre ord her udvidet til at være en reorganisering af paradigmer.

7. Dette er ikke kun en hypotese men et faktum, jf. forrige afsnit, hvor det af de øvrige undersøgelser fremgår, at der er en vis forskel på de systemer, der ligger bag brugen af varianterne på de forskellige sprog. Hvis der er en forskel her, er der også en forskel med hensyn til udviklingen.

Heltoft, Nørgård-Sørensen & Schøslers udlægning trækker meget på teorien om markerethed som fremlagt af Andersen (2001). Denne viser markerethed som et princip, der organiserer forskellige kognitive systemer af oppositioner. Andersen taler om det han kalder "Asymmetriske oppositionspar", fx *Man* vs. *woman*, *duck* vs. *drake*.

Man er både en fælles betegnelse, der inkluderer personer af kvindeskøn, samtidig med at det betegner personer af mandskønnet. *Woman* kan kun betegne en person af kvindeskøn. Den ene term så at sige inkluderer den anden samtidig med, at der er en semantisk opposition imellem de to termer.

Andersen udbygger markerethedsteorien med sin teori om den markeretheds 'udvikling', der sædvanligvis skulle foregå med hensyn til internt motiverede forandringer. I internt motiverede forandringer er det sådan, at hvis en ny form reanalyseres og aktualiseres som en grammatisk central form, vil den etablere sig selv som umarkeret i forhold til den form som den erstatter (den gamle form), på trods af, at den altså oprindeligt set var markeret. Hvis den nye form er markeret, vil den med tiden etableres som umarkeret, hvis den altså gennemgår en reanalyse og får en ny status. Så kan den senere få ny konkurrence, hvis der sker en ny reanalyse af systemet, og den erstattes dermed af en ny umarkeret form, og den førstnævnte vil i løbet af sit 'forfald' fremstå som markeret. Denne situation refereres traditionelt set som nedenstående formel:

$$A \longrightarrow A, B \longrightarrow B$$

Dvs. situation A, hvor der er én form, bliver til en situation, hvori en ny form og den gamle form konkurrerer og sameksisterer (A,B), og så ændres situationen til en ny (B) hvori enten den nye eller den gamle form vinder konkurrencen og bliver den eneste eksisterende.

Min hypotese (a), der tager udgangspunkt i denne teori, lægger med andre ord op til, at der på et givet tidspunkt er tale om et konstruktionelt paradigme, hvilket betyder at konstruktionen i sig selv udgør domænet for et paradigme, hvis medlemmer er de tre præpositionelle varianter, der så hver især skulle have hver deres funktion eller betydning.

Hypotese (b) postulerer så, at dette paradigme er blevet ændret op gennem historien. Denne hypotese er ligeledes inspireret af såvel Andersens som Heltoft, Nørgård-Sørensen & Schøslers udlægning af grammatikalisering som en reorganisering af paradigmer. At der er tale om en grammatikaliseringsproces (hypotese c), synes på den ene side altså at være resultatet, hvis der er tale om en paradigmeændring, på den anden side synes dette at være hævdet af andre forskere (jf. Haspelmath 1989, Schulte 2007), der har beskæftiget sig med præpositionel variation.

Hvad angår hypotese (d), synes det ud fra studier af romanske sprog (jf. Siversen 2006, 2010), at ikke alle sprogene gennemgår de samme ændringer. Hvor befinder den portugisiske konstruktion sig i dette billede? Ligner udviklingen her den spanske systemorienterede konstruktions udvikling eller den italienske/franske overvejende dialektale/teksttypologisk orienterede konstruktions udvikling?

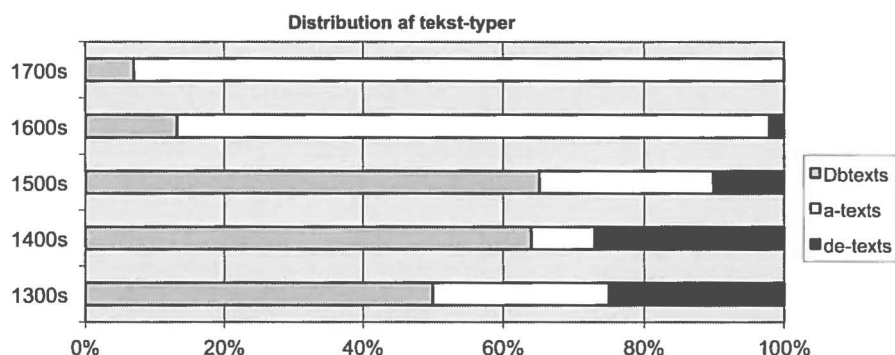
5. Metode og data

Mine data stammer primært fra digitaliserede tekstbaser. I denne analyse er der hovedsageligt set på eksempler fra Davies/Ferreiras *O Corpus do Português*, hvoraf jeg har konstrueret mit eget subkorpus af forekomster af konstruktionen. Fra subkorpuset har jeg udvalgt teksteksempler til næranalyse ud fra følgende kriterier:

Der skulle være tale om såkaldte 'dobbel-repræsentative' tekster. Dvs. tekster, hvori mere end én af varianterne forekommer samtidigt.

Der skulle være 100 eller flere forekomster i hver periode, og der skulle primært være tale om tekster fra én genre, sådan at disse ville være sammenlignelige, uden at man var nødt til at skele alt for meget til genrespecifikke karakteristika. Jeg har her valgt primært at koncentrere mig om narrativ prosa, eftersom det er den genre, der dominerer korpus. De fleste af mine kildetekster er af historiografisk natur, eftersom disse tekster sædvanligvis er lange nok til at indeholde nok kildemateriale.

Fordelingen i hele subkorpus ses af nedenstående figur:

Man ser heraf, at den teksttype, der er hyppigst forekommende fra 1300-1500, er dobbeltrepræsentationstekster (*dbtexts*), mens det fra 1600-1700 er solotekster (*a-texts/de-texts*) med kun én præposition, her præpositionen *a*.

Hvad angår genrefordelingen, er der ikke noget der tyder på, at én variant eller teksttype skulle forekomme mere i én genre end i en anden, så brugen af disse er sandsynligvis ikke knyttet til en bestemt genre, stilart eller forfatter. Hvad angår selve subkorpuset i forhold til basiskorpus' genrefordeling, er subkorpuset mere tilbøjelig til at indeholde narrative tekstgenrer. Lyriske og dramatiske tekster forekommer stort set ikke, men ellers ligner fordelingen af genrer her stort set fordelingen i basiskorpus.

I min analyse af de udvalgte tekster har jeg undersøgt de enkelte eksempler ud fra flere parametre. I mangel af direkte formelt bevis for betydningen af den enkelte variant har jeg måtte lede efter betydning ud fra såkaldte 'interne' kontekstuelle parametre. Jeg har således søgt efter karakteristika i de konstruktioner/sætninger, hver variant forekommer med, med hensyn til de 'nærmeste' kontekstuelle egenskaber, nemlig:

- Ordstilling, type af sætning, negation, type af subjekt
- Type af hovedverbum og dettes semantiske gruppering, transitivitet og aktionsart
- Hjælpeverbets karakteristika mht. tempus, modus og person.

6. Resultater af analysen

Eftersom vi kan udelukke teksttypologiske forklaringer på variationen, gik jeg i min analyse som sagt ud fra de allerede nævnte lingvistiske parametre og undersøgte hvert enkelt eksempel med konstruktionen i de udvalgte tekster.

Et resultat af undersøgelsen, der er værd at bemærke, er den overordentligt store mængde af bevægelsesverber, der findes i gruppen af hovedverber i denne konstruktion. Bevægelsesverberne syntes især at forekomme i konstruktionerne med *de*, men forekom dog også i høj grad med konstruktionerne med *a*. Ifølge en χ -test⁸ er der dog flere bevægelsesverber i *de*-konstruktionen end i de øvrige konstruktioner.

Ganske vist er bevægelsesverber en højfrekvent verbaltype, men dette var alligevel værd at undersøge nærmere, eftersom der kunne skimtes en slags distinktion mellem *a*-variantens hovedverber og *de*-variantens hovedverber, som ikke forekom i de andre verbalgrupper.

6.1. Det synkronne resultat og dets fortolkning

Inden for gruppen af bevægelsesverber kan man synkront set finde tre forskellige typer af verber: De generelle, de specifikke og de tvetydige. Kriterierne for de forskellige typer er delvist baseret på Leonard Talmys (2000) typologiske definitioner af bevægelsesverber, henholdsvis *PATH*- og *COevent*-verber, men er redefinerede ud fra et realistisk blik på de pågældende data, idet de egenskaber der betegner *Path*- og *co-event*-verber i store træk passer på mine to grupper af verber men at verbernes egenskaber går lidt udover, hvad der faktisk kan gøres rede for ved brug af disse to betegnelser.

Kriterierne for de generelle verber er således:

De betegner ofte "ren" bevægelse, subjektet bevæger sig, uden at det specificeres hvordan, fx verberne *ir/yr* eller *andar*.

De kombineres ofte med en sproglig kontekst, der udtrykker retning, eller også er retning ofte iboende i den verbale semantik, fx som hos verbet *sayr*. 'Mådes'-kontekst er ikke særligt frekvent.

8. Eller 'chi-test', en statistisk metode til at teste, om en distribution er forskellig fra de teoretisk set forventede værdier. Den testede hypotese i dette tilfælde var således, om der var flere bevægelsesverber i *de*-konstruktionerne end i de øvrige konstruktioner.

Et godt eksempel på denne type verbum er *viinr* (komme) i følgende kontekst:

- (8) E **começaron de viinr** a Toledo grandes cōpanhas de cruzados de todallas partes de Europa. (CGD. 110)
 ‘og store kompagnier af korstogsriddere fra alle dele af Europa begyndte at komme til Toledo’

Viinr er et bevægelsesverbum hvis semantik ikke indeholder nogen oplysninger om måden, bevægelsen foregår på. Derimod er der iboende i dets semantik en retning fremad, som vi i dette eksempel også ser understreget i et præpositionsled med en fremadrettet præposition: *a Toledo*.

Kriterierne for de specifikke verber er:

- Ofte bevæges en del af kroppen.
- Verbalsemantikken fokuserer på, **hvordan** bevægelsen er, dvs. måden.
- Konstruktionen har oftest et objekt.
- Verberne forekommer i mindre grad med en sproglig kontekst, der udtrykker retning, og i højere grad med en kontekst, der udtrykker og understreger måden, man bevæger sig på.

Et godt eksempel på dette er igen (gentagelse af eksempel 5):

- (9) e o homem **começou a nadar** a grande pressa contra os mouros (CGA. 47)
 ‘og manden begyndte at svømme hurtigt hen imod maurerne’

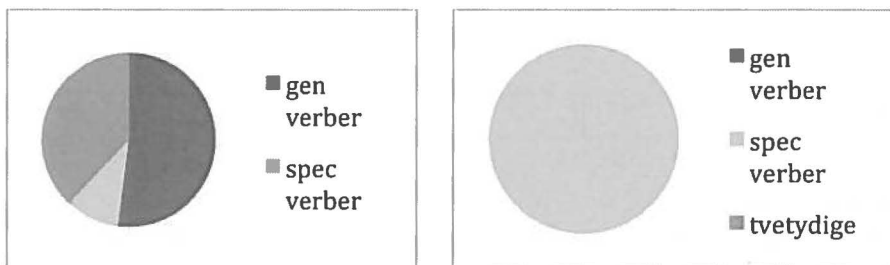
Her drejer det sig om verbet *nadar*, at svømme, som betegner måden, man bevæger sig på, mere end det betegner retningen, man bevæger sig i, selvom vi i konteksten ganske vist finder et retningsangivende præpositionsled *contra os mouros*, ‘imod maurerne’. Adverbialledet *a grande pressa* siger dog også noget om måden, der bevæges på, nemlig ‘hurtigt’.

De tvetydige verber er en kombination af de to førstnævnte grupper. Et fint eksempel herpå er følgende sætning:

- (10) leixarom logo o campo (...) e **começarom de fugir** quanto mais poderom. (CGD. 66)
 ‘Bagefter forlod de lejren (...) og begyndte at flygte så meget (langt?) som de kunne’.

Her har vi verbet *fugir* (at flygte) der er en mellemting mellem et direktivt verbum og et mådesverbum, idet verbet både betegner en bevægelse væk fra noget, altså en **retning**, og en specifik **måde** at bevæge sig på: en angstpræget bevægelse.

I det første synkrone nedslag, en tekst fra 1344, ser vi følgende fordeling af bevægelsesverberne (kassen til venstre viser *de*-konstruktionens fordeling af bevægelsesverberne, kassen til højre viser *a*-konstruktionens fordeling):

Det fremgår her tydeligt, hvordan *a*-konstruktionens verber er langt mindre differentierede end *de*-konstruktionens: *a*-konstruktionen forekommer kun i forbindelse med de specifikke verber, mens *de*-konstruktionen forekommer med alle slags verber, dog med en klar overvægt af de generelle verber.

6.1.1. "Fortolkning"

Hvad kan en sådan fordeling af forskellige typer af bevægelsesverber så være udtryk for i forhold til min hypotese om en synkron brug af de enkelte varianter? Ser vi på et synkront snit fra 1344 fra et paradigmatisksynspunkt, kunne denne selektive brug være udtryk for, at henholdsvis *a*- og *de*-konstruktionen havde forskellig funktion eller betydning og at de dermed kunne indgå som medlemmer i et paradigme,⁹ hvor selve konstruktionen var paradigmets domæne. I så tilfælde kunne paradigmet se således ud:

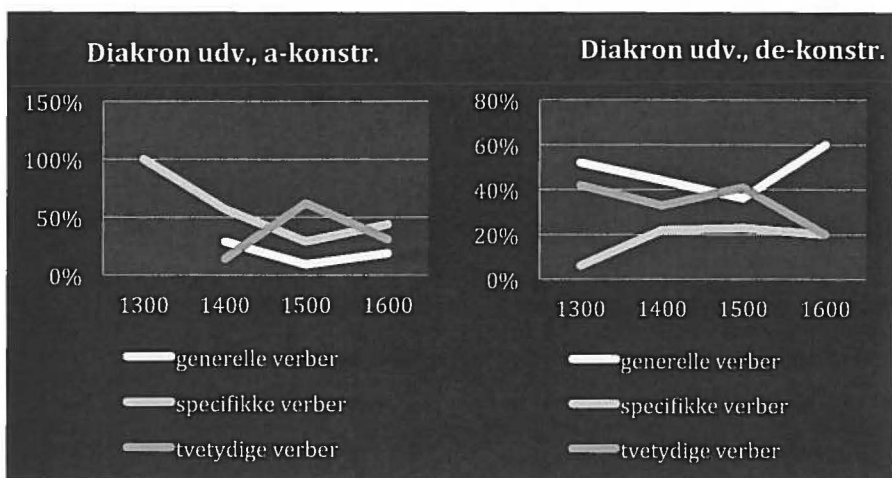
9. Om der er tale om et semantisk eller grammatisk paradigme, kan dog diskuteres.

Domæne: Konstruktion (“form af <i>começar</i>” + <i>a/de/Ø</i> + infinitiv) Ramme: aktionsart/ handlings-type	Indhold	Infinitiv Indhold 1	Indhold 2	Markeret
<i>a</i>	markør	Specifikt verbum	Ateliske aktionsarter	ja
<i>de</i>	markør	Generelt, specifikt og tvetydigt verbum	Teliske og ateliske aktionsarter	nej
Ø	?	?	?	?

Vi har de tre varianter *a/de/Ø*, der har forskelligt indhold: *a* er markør for de specifikke verber, *de* er markør for både de specifikke, de generelle og de tvetydige, *Ø* indgår naturligvis i paradigmet men er ikke muligt at karakterisere med en funktion, eftersom det ringe opbud af datamateriale begrænser analysen, derfor spørgsmålstegnene i skemaet. At infinitiven i hver af de forskellige konstruktioner udgøres af forskellige typer verber, har jeg fortolket som udtryk for, at henholdsvis *a*-konstruktionen kan indgå i ateliske situationer og *de*-konstruktionen kan indgå i alle slags situationer. Rammen er her sat til **aktionsart** eller handlingstype, idet der jo hovedsageligt er tale om partikulære typer af **situationer**, altså handlingstyper: Ifølge Baron & Herslund (2005) udtrykker de specifikke verber (serie2-verber) oftest ateliske aktionsarter, mens de generelle verber (serie1-verber eller *path*-verber) oftest udtrykker teliske aktionsarter. *A*-konstruktionen fremstår så som den markerede, eftersom den kun forekommer i én situation og med én type verber og *de*-konstruktionen som den umarkerede fællesmarkør, eftersom den både kan udtrykke den slags handlinger, som *a*-konstruktionen udtrykker, og de øvrige. Her er altså et såkaldt asymmetrisk oppositionspar sådan som Andersen (2001) beskriver det.

6.2. Det diakrone resultat og dets fortolkning

Hvis vi kigger på dette synkrone snit i forhold til resten af perioden, kan vi se, at frekvensen for hver variant skifter markant, men hoved“funktionerne” for hver variant ændrer sig ikke særligt meget:

Som vi kan se på de ovenstående kurver, er *a*-konstruktionens dominerende bevægelsesverbtype hele vejen op gennem perioden de specifikke verber, uanset at der kommer mange flere *a*-konstruktioner. *De*-konstruktionen fastholder ligeledes sin tilbøjelighed til mest at forekomme med generelle verber op gennem hele perioden. Den eneste afvigelse fra dette mønster er en afvigelse, vi finder i 1500-tallet, hvor de tvetydige verber pludselig bliver de mest dominerende hos begge varianter.

Det er ligeledes værd at bemærke, at *a*-konstruktionen, efter kun at have forekommet med de specifikke bevægelsesverber i 1300-tallet, også forekommer med andre verbaltyper i resten af perioden, dog altid med en lavere frekvens end de specifikke verber (med undtagelse af 1500-tallet).

Hvis vi skal følge Andersens udlægning, ville et forventet resultat være, at den præposition, der først repræsenterede markeret indhold, med frekvensforøgelsen ville komme til at repræsentere det indhold, som den oprindeligt umarkerede markør repræsenterede og viceversa. Tilsyneladende gælder forandringen dog ikke så meget udtrykkenes indhold som de semantiske værdiers, indholdets **status** (som kun kan ses af frekvensændringer). Det kan altså kun være **selve konstruktionen**, der gennemgår en reanalyse, hvis vi skal tale om reanalytiske processer. Det skal dog nævnes, at der er en vag tendens hen imod 'specificering' af indhold, eftersom *de*-konstruktionen får mindre variation mht. typer af bevægelsesverber, og

a-konstruktionen får mere variation og altså bliver den konstruktion, der åbner op for flere typer af bevægelsesverber.

Det 'system', vi så i 1344, vedligeholdes altså med få ændringer indtil den ene konstruktion forsvinder. Det, der kan være sket, er, at paradigmet er blevet udbredt til andre inkoative konstruktioner i stedet for at basere sig på den præpositionelle variation, men det ville kræve yderligere undersøgelser at fastslå en sådan udbredningsproces. Indtil jeg får undersøgt dette nærmere, vil jeg derfor her nøjes med at fastslå at selve udviklingsprocessen på portugisisk tilsyneladende tenderer hen imod den systemorienterede spanske udvikling, eftersom der også her **kan** have eksisteret et paradigme, men at der ikke synes at ske en grammatikalisering af hverken den ene eller den anden præposition, sådan som på spansk (jf. Siversen 2006, 2009, 2010)

7. Konklusion

(a) På portugisisk synes det altså muligt på et givet tidspunkt (1344) synkront set at forstå varianterne som 'systematisk' brugt. Konstruktionen fremstår som domæne for et paradigme, hvori de enkelte varianter er medlemmer med partikulære funktioner, der kan relateres til kategorien aktionsart.

(b, c) Fra et diakront synspunkt synes selve konstruktionen på portugisisk at gennemgå en forandring/reanalyse mht., hvilke typer af handlinger den udtrykker mest, men ikke med hensyn til hvilken præposition der markerer dette. Teorierne er altså ikke på nuværende tidspunkt i stand til at give en fyldestgørende forudsigelse og forklaring af de ændringer, der foregår på portugisisk og må naturligvis undersøges og udbygges.

(d) Udviklingen på portugisisk synes dermed at lægge sig mest op ad den, der sker på spansk, idet det tilsyneladende drejer sig om en systemorienteret udvikling, snarere end en dialektalt eller teksttypologisk orienteret udvikling. De forandringer, der finder sted på portugisisk, er dog ikke indholdsmæssigt ækvivalente med de spanske. Den italienske udvikling synes at adskille sig fra såvel den portugisiske som den spanske, en forskel der ækvivalerer med opdelingen af de romanske sprog i 'østromanske' og 'vestromanske'. Den franske udvikling passer dog, som vi har set af de refererede studier, ikke særligt godt ind i nogen af disse to poler. Denne indtager måske snarere en slags 'mellemlinje' imellem de to, sådan som den geografiske virkelighed jo også antyder.

Henvisninger

- Andersen, H. (2001). Markedness and the theory of linguistic change, i H. Andersen (red.) *Actualization. Linguistic change in progress*, Amsterdam: John Benjamins, 21-59.
- Baron, I. & M. Herslund (2005). Leksikon i typologisk perspektiv, i I. Korzen & L. Lundquist (red.) *Sprogtypologi og oversættelse*, Handelshøjskolen i København, 18-39.
- Delicado-Cantero, M. (2012/13). *Prepositional clauses in Spanish. A Diachronic and Comparative Syntactic Study*. (Publiceres af Mouton de Gruyter 2012/2013).
- Harder, P. (2005). Dansk Funktionel Lingvistik: En introduktion, i E. Engberg-Pedersen et al. (red.) *Dansk Funktionel Lingvistik*, København: Københavns Universitet, 1-38.
- Haspelmath, M. (1989). From Purposive to Infinitive – A Universal Path of Grammaticalization, *Folia Linguistica Historica* 10, 287-310.
- Heltøft, L., J. Nørgård-Sørensen & L. Schøsler (2012). *Connecting Grammaticalisation. The Role of Paradigmatic Structure*. Amsterdam: John Benjamins.
- Kilroe, P. (1994). The Grammaticalization of French à, i W. Pagliuca (red.) *Perspectives on Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 49-63.
- Reenen, P. & L. Schøsler (1993). Les indices d'infinif complement d'objet en ancien français i Lorenzo (red.) *Actas do XIX congresso internacional de linguística e filoloxía románicas*, Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa, 523-545.
- Russi, C. & C. Léger (under udg.a). The Selection and Distribution of à and de in French. *Syntax in Cognitive Grammar* (under udgivelse).
- Russi, C. & Léger, C. (under udg.b) Selectional patterns of introducing elements with French and Italian aspectualizers. MLA Discussion Group in Comparative Romance Linguistics, MLA Annual Convention, Los Angeles, CA, January 6-9, 2011. Los Angeles.
- Schulte, K. (2007). *Prepositional Infinitives in Romance. A Usage-Based Approach to Syntactic Change*. Oxford & Wien: Peter Lang.
- Siversen, A. (2006). *Brug af infinitivindledere ved comenzar a+ infinitiv – et spørgsmål om grammatikalisering?*, Konferensspeciale, Københavns Universitet.
- Siversen, A. (2009). Universalier og »skjulte« forskelle; at sammenligne sprog diakront, i K. Farø et al. (red.) *Sprogvidenskab i glimt*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 316-323.
- Siversen, A. (2010). Los marcadores de infinitivo en la construcción incoativa con comenzar y cominciare – Un caso de gramaticalización? *Actes du XXVé*

Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes, Tome II, Innsbruck: De Gruyter, 397-407.

Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics*. Vol. II, Cambridge: MIT.

Verroens, F. (2004). Le Verbe *COMMENCER* et ses prépositions. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 19 (clac), Universidad Complutense.

Citerede primære kilder:

Cronica Geral de Espanha (CGE), data fra internetressorce: O Corpus do Português. (<http://www.corpusdoportugues.org/>)

Internetressourcer:

<http://atilf.atilf.fr/>

<http://www.corpusdoportugues.org/>

<http://corpus.rae.es/creanet.html>

<http://corpus.rae.es/cordenet.html>